

Живко М. Андријашевић, НАЦИЈА С ГРЕШКОМ (Историјски есеји), Централна народна библиотека Црне Горе "Ђурђе Црнојевић", Цетиње 2004, стр. 320

Са појављивањем књиге **"Црногорске теме"**, 1998. године, коју чине одабрани историјски радови Живка М. Андријашевића, иоле профилисане читаљачка публика, нарочито она која у већем обиму *"конзумира"* историографско штиво, јасно је могла уочити и наслутити да је на помолу појава даровитог историчара великих могућности. Није због тога необично што у свом приказу на ову књигу др Шербо Растодер примјећује сљедеће: *"Својим радовима, овај аутор најмлађе генерације црногорских историографа којима је одавно наговјестило да не припада оној категорији историчара којима је историја само интелектуална егзистенција, него и онима којима је историјска наука изазов у трагању и сталном промишљању..."*¹

Ових дана из штампе је, у издању Централне народне библиотеке Црне Горе "Ђурђе Црнојевић" - Цетиње, изашла збирка Андријашевићевих историјских есеја под насловом **"Нација с грешком"**. Историјски есеји др Живка М. Андријашевића настали су последњих година и углавном су,

¹ Шербо Растодер, *Јанусово лице историје – Одабрани чланци и расправе*, Подгорица 2000, 305.

према наводима самог аутора, објављивани у недељнику "Монитор" и дневном листу "Вијести", у периоду од краја 2001. до краја 2003. године. Неколико есеја објављено је у часопису "Матица", затим у "Историјским записима" и "Библиографском вјеснику". Већина њих је у овом дјелу објављена без икаквих измјена, док је само код одређених текстова извршено скраћивање (стр. 315).

У црногорској историографији мало је дјела овог жанра, због чега слободно можемо рећи да је ово управо због тога врло занимљиво, необично и специфично. Као човјек широког образовања и културе и, надаре, проницљивог и неумољивог критичког духа, др Живко Андријашевић је кроз текстове свог најновијег дјела понудио своје виђење црногорске историјске судбине и њених вјековних недоумица, усуђујући се да у мору историјских чињеница, које је понудио или анализирао, храбро "заплива" и против неумољивих таласа. Оштрим и оригиналним запажањима која одуарају од појединих устаљених ставова наше историографије, Живко Андријашевић се истински потрудио да што објективније сагледа сегмен-

те црногорске прошлости и оне њене дјелове који своје ”дуге пипке” пружају до наших дана. Због тога би се могло рећи да његови есеји, за све оне који их буду прочитали и о њима размишљали, нуде нову и знатно јаснију визуру црногорских прошлих и садашњих хоризоната, који јасно указују на многе узроке и посљедице свега онога што нам се дешавало у прошлости, и што нам се, у много чему, понавља и данас.

Иако књига есеја ”Нација с грешком” представља мозаик радова различите тематике, у концепцијском смислу ријечи она је замишљена као сублимација појединачног и општег. Због тога се аутор и одлучио да своја размишљања ”уоквири” у пет дјелова различите величине. Први дио књиге, који заузима простор од 7 до 71 стране, носи наслов ”Непријатна суочавања” и садржи 7 радова (*Нација с грешком; Страх од независности; Препродавци идеологија; Црногорци против династије; Чојство као фалсификат; Рат који је требало одгодити; Границе незнања националне историје*). Као што и сам наслов поглавља каже, заједничка нит ауторовог размишљања у овом дијелу своди се на непријатна суочавања са нашом стварношћу. Већ првом реченицом уводног есеја – ”Вјероватно да нигдје, осим у Црној Гори, осјећај националне посебности не подразумејева и тежњу за државном посебношћу”, аутор у први план ставља одређене посебности једног колективитета који, за разлику од многих других, тешко успијева да у Црној Гори наметне ”црногорску идеологију”, односно свијест о јединственој интеграцији државног простора (стр. 10-11), због чега се и појављује ”Страх од независности” (стр. 15-25).

Андријашевић наглашава да ”осјећај припадности држави мора бити најприје утемељен у свијести о заједничкосту, а та свијест може настати само на простору који је социјално, културолошки, економски и комуникацијски компактан” (стр. 10), што са простором Црне Горе у данашњим границама није случај. У тражењу одговора откуда толике ”наше специфичности”, др Живко Андријашевић преко хронологије догађаја прави добру и објективну ретроспективу која нуди могући одговор на питање контура црногорске историјске свијести. Примјера ради он наводи чињеницу која каже да ”70 % данашње Црне Горе дужје је живјело у Југославији него у Црној Гори” или ”да ниједан данашњи град у Црној Гори, осим Цетиња, није био дужје од 50 година у саставу нововјековне црногорске државе”. Зато код Црногораца и не постоји систематска свијест властите државности и зато су ”Црногорцима увијек били ближи ”општи интереси” од сопствених” (стр. 17). Историјски утемељен анимозитет према сопственој држави код једног дијела црногорских држављана јавља се као посљедица више фактора: непостојања трајнијих историјских веза са Црном Гором; социо-економски интереси; страх. Све њих аутор је посебно елаборирао (стр. 21-25).

Залагање за демитологизацију историје и историјске свијести, такође је битан аспект који Андријашевић разматра у својим есејима. Један од значајнијих чинилаца у формирању националног идентитета било ког народа, а тиме и Црногораца, јесте историја, односно историјска свијест. Битан елемент црногорске историјске свијести јесте и мит, који у формирању националног идентитета Црногораца има на-

глашену улогу. Путем мита се, у ствари, обликује пожељна *"слика о себи"*, она која нас приказује *"какви желимо да будемо"*, што обично доводи и до утемељивања ирационалног погледа на стварност. Међутим, посматрање прошлости кроз *"митски дурбин"* не може заувјек бити изводљиво. Са прошлосту се некада мора погледати *"очи у очи"*. Наравно, када се то догоди директно се задаје ударац митској свијести, који је *"уједно и ударац на ону "слику о себи" која се свима толико допадала"*.² Са задавањем ударца се улази у сферу у којој је врло тешко направити корак *"уназад"* и признати да смо *"мање фотогенични"* него што смо замишљали да јесмо. Ипак да бисмо остварили снове и напредак, морамо се прво пробудити.

Други дио књиге *"Нација с грешком"* (стр. 71-119) носи наслов *"Господарево наслеђе"* и садржи осам есеја (*Луткарско позориште; Аудијенција под бријестом; Вјерне слуге; Муке с опозицијом; Како се некада ллагало; "Сналажљиве" елите; Рођаци на власти; Вишак власти*). Окосницу овог дијела Андријашевићевих есеја могуће је сагледати у ауторовом напору да кроз призму прошлог *"упозори"* читаоце на негативне рефлексије прошлости на садашњост. Да би се разјасниле извјесне чињенице, потребно је продријети у све појаве које су им претходиле, пронаћи узроке и средити их по степену важности. Мултидисциплинарним компарацијама прошлости и садашњости Андријашевић елаборира нашу стварност и упозорава на евентуалне кораке које ваља направити у циљу исправљања нега-

тивног наслеђа које често погубно дјелује у стварности. Од успостављања првих црногорских политичких елита почетком XX вијека па до наших дана аутор уочава да *"ако је политички живот луткарска представа, онда се једино учествовање у представи награђује"* (стр. 76). Другим ријечима, Андријашевић преко есеја *"Вјерне слуге"* јасно разобличава самообмане и лицемјерја наших претходника, а и савременика, указујући на камелеонство појединих људи који су добро послужили за кампање против Црне Горе. Због тих и сличних разлога у Црној Гори и постоји *"биједни политички менталитет"* (стр. 92).

Одвојеним третирањем појединих проблема у трећем поглављу које носи наслов *"Историографија с грешком"* (стр. 119-209), аутор анализира велики број чињеница чиме децидно показује наше непознавање сопствене историје, указујући ненаметљиво из другог плана да је крајње вријеме да се клонимо наметнутих заблуда и псеудоауторитета. Поглавље *"Историографија с грешком"* садржи 10 есеја (*Против племенског заборав; Историја по мјери политике; Прављење историје маказама; Добар дан, туго; О методу једног историчара; Ђедови као историјски извор; О другима све најгоре; Режимски витез; И даље загонетка; Гуслари с Горице*).

У својим оштрим анализама оствареним у овом поглављу др Живко Андријашевић није поштедио ни колеге из свог еснафа. Суптилним анализама њихових објављених радова др Андријашевић проналази слабе тачке, пропусти, *"заобиђене изворе"* и указује на њихове недоследности и наивности или открива њихове заблуде. Андријашевић у том смислу констату-

² Живко М. Андријашевић, *Нацрт за идеологију једне власти*, Бар 1999, 355.

је: *"У њиховим радовима нема истраживачких помака, нити има нових промишљања, али зато има покушаја да се потисне или једнострано прикаже све оно што њихове племенске или идеолошке фаворите приказује у негативном свијетлу. Дрско и бескрупулозно ови нови историчари издајнике преобраћају у жртве, грешнике у заведене, а насилнике у патриоте, и то само зато што у њима, по идеолошкој или племенској линији, препознају своје блиске сроднике"* (стр. 119). Оно што треба посебно апострофирати јесте чињеница да је такав начин писања непримјерен школованим историчарима и што на другој страни такво писање постаје врло погодан полигон за стварање митоманске свијести. Неистине које у историографију уђу као *"наводне истине"*, врло је тешко из ње *"истјерати"*. Кроз радове овог поглавља аутор је упозорио и на *"промјене руха"* неких историчара, што такође представља научну недоследност. У том смислу значајно је уочити заједничку нит поглавља коју истиче и Андријашевић, а то је употреба научних метода у *"дешифровању прошлости"*, а не никако *"бајколикост"*, како су то чинили и чине поједини историчари.

Из четвртог поглавља Андријашевићеве књиге *"Нација с грешком"*, сазнајемо о значајним детаљима који су дио укупне *"Црногорске феноменологије"*. Ово поглавље (стр. 209-281), које се управо тако и зове, нуди осам врло карактеристичних феноменолошких бисера црногорске прошлости (*Хороскоп краља Николе из 1912. године; Историја свакодневице: Огласи у црногорској штампи; О почецима црногорске обавјештајне службе; Српска тајна служба у Црној Гори;*

Петровићи на нишану; Црногорска распродаја тајни; Ђеца нашег Господара – Данило и Мирко; Црногорска дипломатија; Трагање за симболима). Зрелим опсервацијама искусног историографа, Андријашевић у овом поглављу, једноставним језиком, врло надахнуто, одмјерено и објективно анализира црногорску прошлост и њену свакодневицу, нудећи при томе својим читаоцима обиље интересантног материјала који нам се у глобалу чини познатим, док га тек са читањем овог текста упознајемо у детаљима. Због своје пикантности тај дио књиге се чита у једном даху. Из редова овог поглавља сазнајемо понешто о Господаревом сујевјерју и склоности да на необичан начин *"види"* будућност. Путем колажа огласа објављених у црногорској штампи XIX вијека, аутор нас је на необичан начин упознао са својеврсним прогресом црногорског друштва тог времена. *"О почецима црногорске обавјештајне службе"* и *"Српској тајној служби у Црној Гори"* сазнајемо много детаља из истоимених чланака који се налазе на стр. 238-249.

Интересантан рад овог поглавља је и *"Петровићи на нишану"* (стр. 249-254), који на оригиналан начин дочарава напоре завјереника да са власти уклоне чланове династије Петровић-Његош.

Црногорски менталитет, везан за оно *"што се дозна у повјерењу"*, аутор је вјешто извајао у раду под насловом *"Црногорска распродаја тајни"* (стр. 254-259). Није аутор остао дужан ни по питању упознавања *"Ђеца нашег Господара – Данила и Мирка"* (стр. 259-269), ни напора уложених на изградњи *"Црногорске дипломатије"* (стр. 269-275). У посљедњем есеју

овог поглавља, *"Трагање за симболи-ма"* (стр. 275-280), аутор је презентирао своја размишљања везана за ово, још увијек актуелно државно питање. Аргументација коју износи Андријашевић, везано за ово питање, звучи сасвим увјерљиво и разумно.

У петом дијелу Андријашевићеве књиге (стр. 281-315), под насловом *"Неспорна вриједност"*, изложени су ауторови прикази на неколико значајних историографских остварења насталих у последњих неколико година. Означавајући их заједничким именитељем као заиста *"неспорне вриједности"*, аутор је тиме желио да нагласи не само вриједности дјела већ и уложени напор оних који су их потписали било као аутори или приређивачи. Андријашевићеву пажњу у овом избору завриједили су: *Никодим Милаш, Православно црквено право, Бар 1999; Улога Француске у насилној анексији Црне Горе, Бар 2000, приредио др Шербо Растодер; Витни Ворен, Црна Гора – Злочин Мировне конференције, Подгорица 2000, прире-*

дио др Бранислав Маровић; Нико Хајдуковић, Мемоари, Подгорица 2000, приредио мр Славко Бурзановић; Шербо Растодер, Јанусово лице историје, Подгорица 2000.

Историјски есеји и осврти др Живка Андријашевића на поједина историографска остварења писани су јасно и прегледно, стилем који је свима доступан и разумљив. Мисаона разубјеност текста је врло богата, литерарно чиста и хронолошки прецизно сређена. На врло једноставан начин Андријашевићеве есеји, како то запажа новинар и публициста Богић Ракочевић у своме приказу на ову књигу, указују нам *"на многе наше најјаче особине као на обичне мане"*,³ и додали бисмо, чине да се озбиљно замислимо на начину просуђивања прошлости и садашњости појединих *"школованих историчара"*. Због свих наведених чињеница сматрамо да ће ови есеји брзо и лако, обједињени у корицама једне књиге, наћи пут до својих читалаца јер то истински заслужују због својих вриједности.

Саут Ш. Шаботић

³ "Вијести", бр. 2358, Подгорица 21. октобар 2004, (*Разобличење мита као историјске чињенице*, 13).